



Sygn. akt I PK 78/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 listopada 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Myszka (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Krzysztofa B.

przeciwko "ENION GRUPA TAURON" Spółce Akcyjnej - Zakładowi
Energetycznemu

o odszkodowanie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Spółecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 listopada 2010 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 25 września 2009 r.,

1) oddala skargę kasacyjną;

**2) zasądza od powoda na rzecz strony pozwanej kwotę 2700
(dwa tysiące siedemset złotych) tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 25 września 2009 r. zmienił zaskarżony przez stronę pozwaną wyrok Sądu Okręgowego z dnia 10 kwietnia 2009 r., którym zasądzono od „Enion Grupa Tauron” SA– Zakładu Energetycznego kwotę 254.846 zł tytułem odszkodowania za naruszenie gwarancji zatrudnienia, w ten sposób, że oddalił powództwo.

Sąd odwoławczy zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, zgodnie z którymi powód był pracownikiem strony pozwanej od 12 października 1998 r., zatrudnionym od 1 lipca 1999 r. w wymiarze połowy etatu na stanowisku asystenta prawnego do spraw obsługi odbiorców. W dniu 26 kwietnia 2006 r. strona pozwana rozwiązała z powodem umowę o pracę w trybie art. 52 § 1 pkt 1 k.p., tj. bez wypowiedzenia z winy pracownika z powodu ciężkiego naruszenia obowiązków pracowniczych. Prawomocnym wyrokiem z dnia 4 lutego 2008 r. w sprawie VII P .../06 Sąd Rejonowy zasądził od pozwanej na rzecz powoda odszkodowanie za niezgodne z prawem rozwiązanie umowy o pracę, uznając że brak było w oświadczeniu woli pracodawcy konkretnej przyczyny uzasadniającej rozwiązanie umowy w takim trybie. Pismem z dnia 8 czerwca 2008 r. powód zwrócił się do pozwanej z wezwaniem o wypłacenie jednorazowego odszkodowania – rekompensaty z tytułu naruszenia przez pracodawcę gwarancji zatrudnienia wynikającej z Umowy Społecznej zawartej w dniu 19 marca 2004 r. pomiędzy pozwaną a organizacjami związkowymi. Pozwana nie zaspokoila tego roszczenia. Stanowiąca źródło prawa pracy Umowa Społeczna przewidywała w § 9 ust. 1, że pracodawca zobowiązuje się zapewnić trwałość stosunku pracy wszystkim pracownikom, o których mowa w § 1 tej umowy, w okresie 10 lat od dnia jej wejścia w życie (co nastąpiło 22 lipca 2004 r.). W szczególności oznaczało to, że spółka nie będzie dokonywała zwolnień grupowych i indywidualnych z przyczyn nie dotyczących pracowników, bez względu na zakres zmian organizacyjnych, ekonomicznych i technologicznych dokonywanych u pracodawcy. Zgodnie z § 11 ust. 1 lit. b Umowy, gwarancja zatrudnienia nie dotyczy pracowników, z którymi rozwiązano umowę o pracę z przyczyn przez nich zawinionych na podstawie art. 52 k.p., jednakże pod warunkiem, że oświadczenie woli pracodawcy o rozwiązaniu umowy o pracę jest uzasadnione i nie narusza obowiązujących przepisów (§ 11 ust.

2 Umowy).

W rozważaniach prawnych Sąd drugiej instancji przyjął, że wynikająca z Umowy Społecznej gwarancja zatrudnienia ma przede wszystkim chronić trwałość stosunku pracy i zapobiegać jego rozwiązaniu w okresie ochronnym. Tym samym przewidziana w § 12 Umowy rekompensata może być dochodzona tylko wówczas, gdy chronionego stosunku pracy nie można utrzymać mimo skorzystania przez uprawnionego pracownika z przysługujących mu środków prawnych. Powód tymczasem w trakcie postępowania sądowego w sprawie VII P .../06 zrezygnował z pierwotnie dochodzonego roszczenia o przywrócenie do pracy na rzecz odszkodowania za niezgodne z prawem rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, w sytuacji dobrowolnej rezygnacji przez pracownika z możliwości dalszego świadczenia pracy na rzecz odszkodowania przestało istnieć zobowiązanie pozwanej do spełnienia świadczenia wynikającego z Umowy Społecznej. Celem nadrzędnym wprowadzenia gwarancji zatrudnienia jest bowiem zachowanie pracy, a dopiero wówczas, gdyby to było niemożliwe, uzyskanie rekompensaty za utratę pracy. Tym samym powodowi taka rekompensata nie przysługuje, albowiem miał możliwość powrotu do pracy, z której to możliwości dobrowolnie zrezygnował.

Powód wywiódł skargę kasacyjną od tego wyroku, opierając ją na:

1. naruszeniu prawa materialnego, tj. art. 56 § 1 k.p. w związku z art. 45 § 1 k.p. i w związku z § 11 ust. 1 – 3 Umowy Społecznej z dnia 19 marca 2004 r. przez błędną jego wykładnię polegającą na przyjęciu, że zasądzenie na rzecz pracownika z tytułu bezprawnego rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia – odszkodowania określonego przepisem art. 45 § 1 k.p., wyłącza możliwość skutecznego dochodzenia przez takiego pracownika odszkodowania z Umowy, mimo stwierdzenia bezprawności rozwiązania stosunku pracy oraz na niezastosowaniu § 11 ust. 1 i 3 powołanej umowy na skutek pominięcia okoliczności, iż zgodnie z § 11 ust. 3 Umowy odszkodowanie to przysługuje pracownikowi niezależnie od innych świadczeń należnych na mocy obowiązujących przepisów prawa;
2. naruszeniu przepisów postępowania, tj. art. 328 § 2 k.p.c. wskutek nieustosunkowania się i nieprzytoczenia podstawy prawnej uznania, że

zmiana żądania pozwu z roszczenia o przywrócenie do pracy na żądanie odszkodowania wyłącza możliwość stosowania postanowień Umowy Społecznej w sprawie gwarancji zatrudnienia, co miało istotny wpływ na wynik postępowania, ponieważ mając na uwadze zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, w tym w szczególności ustalenie, że rozwiązanie umowy o pracę było bezprawne, a zmiana roszczenia przez pracownika w trakcie postępowania jest dopuszczalna, sprawia, że roszczenie powoda było zasadne i nie powinno zostać oddalone.

Wskazując takie zarzuty, skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie na rzecz powoda kosztów postępowania kasacyjnego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy oraz o zasądzenie na rzecz powoda kosztów postępowania kasacyjnego.

Strona pozwana wniosła o odrzucenie, odmowę przyjęcia do rozpoznania, ewentualnie o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. Jest więc związany granicami skargi kasacyjnej wyznaczonymi jej podstawami, co oznacza, że nie może uwzględniać naruszenia żadnych innych przepisów niż wskazane przez skarżącego. Sąd Najwyższy nie jest bowiem uprawniony do samodzielnego dokonywania konkretyzacji zarzutów lub też stawiania hipotez co do tego, jakiego aktu prawnego (przepisu) dotyczy podstawa skargi. Nie może także zastąpić skarżącego w wyborze podstawy kasacyjnej, jak również w przytoczeniu przepisów, które mogłyby być naruszone przy wydawaniu zaskarżonego orzeczenia. Sąd Najwyższy może zatem skargę kasacyjną rozpoznawać tylko w ramach tej podstawy, na której ją oparto, odnosząc się jedynie do przepisów, których naruszenie zarzucono.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę, że zarzuty skarżącego dotyczące naruszenia art. 56 § 1 k.p. w związku z art. 45 § 1 k.p. i w związku z § 11 ust. 1 – 3 Umowy Społecznej w ogóle nie odnoszą się do podstawy prawnej zaskarżonego

wyroku. Z motywów tego orzeczenia wynika bowiem, że Sąd Apelacyjny, powołując się na treść § 9 Umowy Społecznej, przyjął, że społeczno – gospodarczym przeznaczeniem prawa do odszkodowania przewidzianego w § 12 tej Umowy jest zrekompensowanie pracownikowi szkody, polegającej na niemożliwości dalszego świadczenia pracy na rzecz pozwanej z przyczyn od pracownika niezależnych. Odmawiając powodowi prawa do takiego odszkodowania z tej przyczyny, iż „miał możliwość powrotu do pracy u pozwanego, z której to możliwości dobrowolnie zrezygnował” Sąd odwoławczy faktycznie przyjął więc, że żądanie powoda jest sprzeczne ze społeczno – gospodarczym przeznaczeniem prawa do odszkodowania przewidzianego Umową Społeczną, co uzasadnia oddalenie powództwa (art. 8 k.p.). Inaczej rzecz ujmując, Sąd Apelacyjny uznał, że w sytuacji, gdy pracownik kieruje się wyłącznie chęcią uzyskania odszkodowania z tytułu naruszenia gwarancji zatrudnienia, a nie potrzebą odzyskania pracy, istnieje podstawa do oceny jego żądania jako sprzecznego z celem, któremu ma służyć rekompensata, przewidziana w § 12 Umowy Społecznej na wypadek naruszenia gwarancji zatrudnienia wynikającej z § 9 tej Umowy. Skarżący tymczasem nie powołał się ani na naruszenie § 9 i § 12 Umowy Społecznej, ani na naruszenie art. 8 k.p., co powoduje, że skarga kasacyjna nie może być uznana za opierającą się na usprawiedliwionej podstawie.

Wskazać należy ponadto, że klauzula generalna, zawarta w art. 8 k.p., zwana niekiedy „klauzulą nadużycia prawa”, ma swoje historyczne ugruntowanie, a jej odpowiedniki można znaleźć w systemach prawnych wielu państw. Klauzule generalne nie są typowym przykładem stosowanych przez ustawodawcę zwrotów niedookreślonych, ponieważ odsyłają do systemu norm pozaprawnych, między innymi moralnych, o nieostrych - z natury rzeczy - zakresach znaczeniowych. Klauzula generalna (klauzula nadużycia prawa) „współistnieje” z całym systemem prawa cywilnego i - zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego - musi być brana pod uwagę przez sądy przy rozstrzyganiu każdej sprawy. Na podstawie tego przepisu każde działanie albo zaniechanie może być uznane za nadużycie prawa, jeśli występuje jedna z dwóch przesłanek: obiektywna sprzeczność ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa lub obiektywna sprzeczność z zasadami współżycia społecznego. Z samej istoty rzeczy - ze względu na przedmiot, którym

jest nadużycie prawa podmiotowego - zaskarżona norma ma charakter ogólny w znacząco wyższym stopniu od innych instytucji prawnych, czym otwiera pole dla wykładni sądowej. Treść klauzuli generalnej zawarta w art. 8 k.p. ujęta jest przedmiotowo, a nie podmiotowo. Nie kształtuje ona praw podmiotowych, nie zmienia i nie modyfikuje praw, jakie wynikają z innych przepisów prawa. Przepis ten upoważnia sąd do oceny, w jakim zakresie, w konkretnym stanie faktycznym, działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie jego prawa i nie korzysta z ochrony prawnej. Stosowanie art. 8 k.p. (podobnie jak art. 5 k.c.) pozostaje zatem w nierozłącznym związku z całokształtem okoliczności konkretnej sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2003 r., I PK 558/02, OSNP 2004 nr 16, poz. 283). W oderwaniu od tych konkretnych okoliczności nie można formułować ogólnych dyrektyw co do stosowania tego przepisu (por. wyrok Sądu Najwyższego z 28 listopada 1967 r., I PR 415/67, OSPiKA 1968 nr 10, poz. 210, z glosą Z. Ziemińskiego oraz uchwałę z 17 stycznia 1974 r., III PZP 34/73, OSNCP 1975 nr 1, poz. 4; PiP 1978 nr 7, s. 161 z glosami S. Sołtysińskiego i Z. Ziemińskiego). Ocena, czy w konkretnym przypadku ma zastosowanie norma art. 8 k.p., mieści się w granicach swobodnego uznania sędziowskiego. Sfera ta w ramach postępowania kasacyjnego może podlegać kontroli tylko w przypadku szczególnie rażącego i oczywistego naruszenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 1970 r., III PRN 39/70, OSNCP 1971 nr 3, poz. 53; PiP 1972 nr 10, s. 170, z glosą K. Piaseckiego; z 15 września 1999 r., III CKN 339/98, OSNC 2000 nr 3, poz. 58; OSP 2000 nr 4, poz. 66, z glosą A. Szpunara; z 4 lipca 2002 r., I CKN 837/00, LexPolonica nr 376352 oraz z 30 października 2003 r., IV CK 151/02, LexPolonica nr 1630441). Przepis art. 8 k.p. zapobiega nadużyciu prawa przez jego wykonywanie. Ocena, czy ze względu na sprzeczność ze społeczno - gospodarczym przeznaczeniem prawa roszczenie nie zasługuje na ochronę musi być zatem odniesiona do warunków istniejących w chwili wykonywania uprawnienia. Będące przedmiotem sporu w niniejszej sprawie prawo do odszkodowania w związku z naruszeniem gwarancji zatrudnienia było realizowane po zakończeniu sporu sądowego odnoszącego się do niezgodnego z prawem rozwiązania umowy o pracę z powodem bez wypowiedzenia, w trakcie którego powód zrezygnował z roszczenia o przywrócenie do pracy, domagając się

wyłącznie odszkodowania. Z motywów zaskarżonego wyroku wynika, iż Sąd Apelacyjny wziął pod uwagę okoliczność modyfikacji powództwa w sprawie dotyczącej rozwiązania umowy o pracę właśnie w kontekście oceny, czy roszczenie powoda w niniejszej sprawie zasługuje na ochronę z uwagi na społeczno – gospodarcze przeznaczenie prawa do rekompensaty za utratę zatrudnienia, a nie dlatego, iżby przedmiotową zmianę powództwa uznał za niedopuszczalną, czy że zasądzenie odszkodowania uznał za niewystarczające dla stwierdzenia niezgodności z prawem rozwiązania umowy o pracę z powodem w kontekście postanowień Umowy Społecznej. Sformułowany przez skarżącego zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c w sposób wskazany w skardze jest zatem nieuzasadniony.

Skarga kasacyjna okazała się być więc pozbawiona usprawiedliwionych podstaw, wobec czego Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 1 oraz art. 98 i 99 k.p.c., orzekł jak w sentencji.